«Рассмотрено» Руководитель МО: ________ С.М.Галимова Протокол №1 от 29.08.2023 г.	«Согласовано» Заместитель директора по УР ______ С.Г.Мифтахова 28.08.2023 г.	«Утверждено» Директор школы __________ Г.Г.Миннекаева Приказ №173 от 31.08.2023 г.

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

Сертификат: 00EDB99E1B89836E8727D189626974157F
Владелец: Миннекаева Гольшат Гаптравефовна
Действителен: с 10.11.2022 до 03.02.2024

Рабочая программа
Афзаловой Гульназ Жаудатовны,
учителя родного языка и литературы высшей квалификационной категории
МБОУ-Верхнекибякозинская средняя общеобразовательная школа
Тюлячинского муниципального района Республики Татарстан
по элективному курсу «Секреты литературы», 7 класс

Принято на заседании педагогического совета
протокол № 2 от 28 августа 2023 г.

2023-2024 учебный год

I . Планируемые результаты

В результате освоения предмета учащийся должен знать:

- образную природу словесного искусства;
- содержание изученных произведений:
- образную сущность словесного искусства;
- основные литературно-теоретические понятия;
- развитие коммуникативных навыков речи, формирование корректного отношения к авторской позиции;
- формирование эстетического вкуса и культуроведческой компетенции.

По окончании курса учащиеся должны уметь :

- повторив содержание произведения, рассказать наизусть отдельные его части;
- анализировать литературное произведение используя материалы теории литературы;
- детально изучить и подвести итоги отдельных частей, элементов литературного произведения;
- определять жанр и вида литературного произведения;
- сравнивать литературные произведения, их героев;
- дать характеристику героям, выявить авторскую позицию;
- выразительно читать;
- выполнять творческие работы различного характера о литературных произведениях.

II. Содержание учебного предмета

Введение в теорию литературы. Әдәбият теориясенә кереш. (1 сәгать). "Әдәбият теориясе" төшенчәсе, аны үзләштерүнең әһәмияте – әдәби әсәрне аңларга өйрәтү, әдәби әсәр, төп әдәби төшенчәләр, әдәбият өлкәсендә эшләгән галимнәр.

Понятие о литературных жанрах. Әдәби жанрлар турында төшенчә. (1 сәгать). Проза, лирика, драма жанрлары, аларның төрләре, үзенчәлекләре. Татар әдәбиятында әлеге жанрлар формалашу тарихы.

Прозаические произведения: рассказ, роман, повесть. Проза әсәрләре: хикәя, роман, повесть (1 сәгать). Проза жанрына караган әсәрләр: хикәя, роман, повесть төрләре, чәчмә форма. Аларның тасвирланган вакыйга озынлыгына һәм санына, геройлар санына, сюжет сызыгына карап төркемләнүе.

Разнообразие лирических произведений. Лирик әсәрләр төрлелеге (1 сәгать). Лирик әсәрләр - кешенең хисләре тасвирланган, нигездә тезмә формада язылган әсәрләр, төрләре. Кайбер лирик әсәрләр (мәсәлән, нәсер) чәчмә формада да була алуы. Лирик әсәрләргә караган теоретик төшенчәләр – строфа, тезем, басым, ачык – ябык иҗек, шигырь калыбы, ак шигырь. Лирик әсәрләрне төркемләү принциплары.

Понятие лирического героя. Лирик герой төшенчәсе (1 сәгать). Лирик герой – шигъри әсәрдә тасвирланган хисләрне кичерүче герой, лирик герой белән авторның аермасы, М. Гафуриның "Татар байрагы" шигыренең лирик герое.

Рифма. Буриме (1 сәгать). Рифма – яңгырашы буенча охшаш сүзләр, аларның, тезем ахырында килеп, шигырьне яңгырашлы итүе. Рифманың төрләре, шигырь строфасының рифмалашу тәртибен билгеләү формалары (а - б - а – б, а – а – б – б һ.б.). Буриме – бирелгән рифмалы сүзләргә нигезләнеп язылган шигырь.

Синтаксические фигуры. Синтаксик фигуралар (2 сәгать). Төп синтаксик фигуралар – анафора (бер үк авазны, сүзне, сүзтезмәне тезем башында кабатлау), эпифора (бер үк авазны, сүзне, сүзтезмәне тезем ахырында кабатлау), ялгаулар (бер теземнең ахырындагы сүз икенче теземнең башында кабатлана) , градация (бер – берсенә мәгънә ягыннан якын сүзләр һәм сүзтезмәләр бер – бер артлы тезелеп килә һәм яңгырашны көчәйтә), антитеза (янәшәлекләрнең каршы куеп әйтелгәннәре), инверсия (сүзләрнең җөмләдәге кире тәртибе), аллитерация (тартык авазларны кабатлап бару, шулар аша әсәрнең үзенә генә хас яңгырашын, эчке аһәңен булдыру), ассонанс (сузык авазларны кабатлап бару). Синтаксик фигураларның шигырьләрдәге урыны, куллану максаты.

Жанр драмы. Драма жанры (1 сәгать)**.** Драма әсәре - сәхнәдә куяр өчен, рольләргә бүлеп язылган, үзәктә ниндидер конфликт яткан әсәр. Төрләре - комедия, драма, трагедия, мелодрама. Күренекле драматурглар, театр тарихы.

Тема произведения. Әсәрнең темасы (1 сәгать)**.** “Тема” – әсәрдә нәрсә турында сүз баруы, эчтәлекнең гомумиләштерелгән исеме. Әсәрнең темасы исемгә чыгарылуы. Һәр чор өчен дә актуаль булган темалар – мәхәббәт, ата – анага мөнәсәбәт, тынычлык, табигать, милләт темасы һ.б. Әсәрләрне темалары буенча төркемләү, теманы билгеләү тәртибе.

Что такое конфликт? Нәрсә ул конфликт? (1 сәгать). Конфликт - персонажларның кичермәүчәнлеге, үзара каршылыгы. Кешенең кичерешләре дә конфликтлы була алуы. Һәр әсәрнең нигезендә конфликт ятуы, әсәр ахырында ниндидер чишелеше булырга тиешлеге. “Алмачуар” хикәясенең конфликты.

Проблема произведения. **Әсәрнең проблемасы** (1 сәгать)**.** Проблема - кешеләрне кызыксындырган һәм һичшиксез чишелергә тиешле мәсьәлә, проблема – нәрсәнедер эшли алмау түгел. Әсәр дәвамында авторның проблема чишелешен үзенчә бирүе. Әсәрләренең проблемаларын ачыклау.

Вопросы, поднятые в произведении. Әсәрдә күтәрелгән мәсьәләләр (1 сәгать)**.** Мәсьәләләр – ярдәмче проблемалар, аны ачыкларга ярдәм итүләре, аларның әсәрдә берничә булуы. Әсәрдә күтәрелгән мәсьәләләр аша автор үз фикерен әйтүе. Т. Гыйниятуллинның “Суга баткан кеше” хикәясендә күтәрелгән мәсьәләләр.

Понятие об образе. Образ турында төшенчә (1 сәгать)**.** Образ – сәнгатькә хас эстетик тәэсирле объектлар тудыру юлы белән тормышны үзләштерү, аңлату, яңадан тудыру формасы. Персонаж гына түгел, предмет та, вакыйга да, төс тә, терек һәм терек булмаган табигать күренешләре дә образ була алуы. Безнең аңда яшәгән һәм реаль образларны чагыштыру. Ф. Яруллинның “Яралы язмышлар” әсәрендәге образлар.

Система образов. Характеристика образа. Образлар системасы. Образга характеристика (1 сәгать). Образлар системасы – әсәрдәге образларның бер – берсенә мөнәсәбәте, образларның актив һәм пассивка, төп һәм ярдәмчегә бүленүе. Г. Кутуйның “Рөстәм маҗаралары” повестеның образлар системасы. Рөстәм образына характеристика. Характеристиканың әсәр идеясен ачуга ярдәм итүе.

Литературные тропы: сравнение. Әдәби троплар: чагыштыру (1 сәгать)**.** Чагыштыру – бер предметның яки кешенең сыйфатларын икенчесенә тәңгәлләштерү, әдәби әсәрләрдә төп сурәтләү чарасы. Әсәрдә күп нәрсә чагыштыруга корылган: образлар, вакыйгалар, сурәтләү чаралары.

Метафора (1 сәгать)**.** Метафора – күренешләрнең охшашлыгына яки каршылыгына нигезләнеп, яшерен чагыштыру хасил иткән сурәтләү чарасы. Метафораларның әсәр идеясен, персонажның характерын ачуда, әсәрне серле һәм кызыклы ясауда әһәмияте.

Гипербола (1 сәгать)**.** Гипербола – чиктән тыш арттыруга нигезләнгән сурәтләү чарасы, сурәтнең тәэсир көчен арттыруга юнәлтелүе. Гипербола булып тулы әсәр дә килергә мөмкин булуы. Ф. Әмирханның “Март каһарманы” әсәрендә гипербола, аны куллану максаты.

Эпитеты. Эпитетлар (1 сәгать)**.** Эпитет - әдәби ачыклау ярдәмендә образ тудыручы сурәтләү чарасы, ачыклаучы сүз әйбернең яки күренешнең төп, тотрыклы сыйфатын белдерүе. Әсәрнең телен матур, төгәл һәм үтемле итүдә, тәэсир көчен арттыруда эпитетның роле.

Скрытый смысл, символ. Яшерен мәгънә, символ (1 сәгать)**.** Символ – бер яктан – әдәби образ, икенче яктан – билгеле сыйфатларын үзенә туплый торган күренеш, ниндидер мәгънә белән кушылган, ләкин аның белән чикләнми торган әдәби троп. Символлар артына автор яшергән мәгънә. Шул мәгънәне ачыклау төп фикерне ачыклауга ярдәм итүе. Шигырьләрдә символлар, аларның мәгънәләре.

Аллегория (1 сәгать). Аллегория – читләтеп әйтүнең бер формасы, күренеш – сыйфатларны предмет – сурәтләр белән атау, нигездә мәсәлләрдә кулланыла. Аллегорик образлар артына кешенең характер сыйфатлары яшерелә. Мәсәлән, Куян – куркак кеше, Бүре – явыз кеше һ.б. М. Гафуриның “Сарыкны кем ашаган?” мәсәлендә аллегория, куллану максаты. Аллегорик образлар.

Юмор, ирония, сарказм (1 сәгать)**.** Юмор, ирония, сарказм – көлүнең төрле формалары, көлүнең дәрәҗәсенә карап бүленүләре. Юмор, ирония – җиңелчә шаяру, сарказм – ачы көлү, хәтта мыскыллау. Әсәрләрдә көлү дәрәҗәсен билгеләү, әлеге төргә караган әсәрләрне төркемләү.

Поиск литературных тропов в произведении. Әдәби тропларны әсәрдән табу (1 сәгать)**.** Әдәби троплар (тел – сурәтләү чаралары) буенча алган белемнәрне гомумиләштерү һәм практикада куллану дәресе. Әдәби әсәрләрдән әдәби тропларны табу, авторның аларны куллану максатын, әдәби әсәрдә әлеге тропның урынын ачыклау.

Элементы сюжета. Сюжет элементлары (1 сәгать)**.** Сюжет элементларына пролог (вакыйгалар башланганчы булган, аларга кереш булып торган вакыйга), төенләнеш (сюжет сызыгын башлап җибәргән вакыйга), вакыйгалар үстерелеше, кульминация (әсәрнең иң киеренке, иң көтелгән ноктасы, геройның сайлау алдында калуы), чишелеш (вакыйгаларның нәтиҗәсе), эпилог (төп вакыйгалардан соң булган күренеш, йомгак) керүе, аларның бүленеше.

Авторская позиция. Автор позициясе (1 сәгать)**.** Автор позициясе – әдипнең үз әсәрендә катнашу, иҗади “мин”ен белдерү чарасы, сурәтләнгәннәргә авторның үз бәясе. Автор вакыйгалар белән я килешә, я каршы була. Шигъри әсәрләрдә автор позициясе.

Содержание произведения. Әсәрнең эчтәлеге (1 сәгать)**.** Әсәрнең эчтәлеге – сюжет эчендә, вакыйгалар бәйләнешендә теманың ачылуы. Сюжетны сөйләп чыгу гына эчтәлек булмавы. Эчтәлек – әсәргә салынган фикер. Әсәрләрнең эчтәлеге.

Построение композиции. Композиция төзү (1 сәгать)**.** Композиция – сюжет элементларының әсәрдә килү тәртибе. Ә. Еникиның “Кем җырлады?” хикәясенең композициясе. Композиция төзү.

Идея – желание автора. Идея – авторның теләге (1 сәгать)**.** Идея – автор әсәргә салган төп фикер, авторның теләге. Идея – әсәрнең асылы, аның язылу максаты. Ә. Еникиның “Матурлык” хикәясенә идея- тематик анализ.

Оценка языка произведения. Әсәрнең теленә бәя бирү (1 сәгать)**.** Әсәрнең теленә бәя биргәндә, анда авазлар, сүзләр, җөмләләр, әдәби троплар, мәкаль - әйтемнәр, фразеологик әйтелмәләр кулланылышына, җөмләләр төзелешенә игътибар итү. Әсәрнең телен бәяләү.

Определение значения произведения. Әсәрнең әһәмиятен билгеләү (1 сәгать). Әсәрнең әһәмияте – автор тәрбияләргә теләгән сыйфатлар җыелмасы, ул укучыларга җиткергән тарихи мәгълүматлар, проблемаларны чишү юллары. Ә. Еникиның “Матурлык” хикәясенең эстетик һәм тәрбияви әһәмияте.

Творческие методы. Иҗат методлары (1 сәгать)**.** Татар әдәбиятында кулланылган төп иҗат методлары – реализм (чынбарлыкны дөрес сурәтләү) , романтизм (арттырылган сыйфатларга ия булып, реаль җирлектән аерылган, үз хисләре белән генә яшәгән геройлар, хисләргә корылган тормыш), аларның төрләре.

Анализ лирического произведения. Лирик әсәргә анализ (1 сәгать). Х. Туфан, “Кайсыгызның кулы җылы?” әсәрен анализлау. Шигырьнең жанрын, темасын, идеясен, проблемасын, мәсьәләләрен билгеләү, теленә бәя бирү, әһәмиятен ачыклау, лирик героен характерлау.

Анализ драматического произведения. Драма әсәренә анализ (1 сәгать). Н. Дәүли, “Җырлап үткән җәй” пьесасын анализлау. Әсәрнең жанрын, иҗат методын, темасын, проблемасын, конфликтын, образлар системасын, телен бәяләү. Автор әйткән идеяне табу, әсәрнең әһәмиятен ачыклау.

Анализ прозаического произведения. Подведение итогов. Проза әсәренә анализ. Йомгаклау. (1 сәгать)**.** Г. Кутуйның “Рәссам” әсәрен анализлау. Әсәрнең жанрын, иҗат методын, темасын, проблемасын, конфликтын, образлар системасын, телен бәяләү. Автор әйткән идеяне табу, әсәрнең әһәмиятен ачыклау .

III. Календарно-тематическое планирование

№ п/п	Тема	Сәг. саны Кол-во часов	Дата		Искәрмә примечание
			План	Факт	
1.	Введение в теорию литературы. Әдәбият теориясенә кереш.	1			
2.	Понятие о литературных жанрах. Әдәби жанрлар турында төшенчә.	1			
3.	Прозаические произведения: рассказ, роман, повесть. Проза әсәрләре: хикәя, роман, повесть.	1			
4.	Разнообразие лирических произведений. Лирик әсәрләр төрлелеге.	1			

5.	Понятие лирического героя. Лирик герой төшенчәсе.	1			
6.	Рифма. Буриме.	1			
7.	Синтаксические фигуры. Синтаксик фигуралар.	1			
8.	Синтаксические фигуры. Синтаксик фигуралар.	1			
9.	Жанр драмы. Драма жанры.	1			
10.	Тема произведения. Әсәрнең темасы.	1			
11.	Что такое конфликт? Нәрсә ул конфликт?	1			
12.	Проблема произведения. Әсәрнең проблемасы.	1			
13.	Вопросы, поднятые в произведении. Әсәрдә күтәрелгән мәсьәләләр.	1			
14.	Понятие об образе. Образ турында төшенчә.	1			
15.	Система образов. Характеристика образа. Образлар системасы. Образга характеристика.	1			
16.	Литературные тропы: сравнение. Әдәби троплар: чагыштыру.	1			
17.	Метафора.	1			
18.	Гипербола.	1			
19.	Эпитеты. Эпитетлар.	1			
20.	Скрытый смысл, символ. Яшерен мәгънә, символ.	1			
21.	Аллегория.	1			
22.	Юмор, ирония, сарказм.	1			
23.	Поиск литературных тропов в произведении. Әдәби тропларны әсәрдән табу.	1			
24.	Элементы сюжета. Сюжет элементлары.	1			
25.	Авторская позиция. Автор позициясе.	1			
26.	Содержание произведения. Әсәрнең эчтәлеге.	1			
27.	Построение композиции. Композиция төзү.	1			
28.	Идея – желание автора. Идея – авторның теләге.	1			
29.	Оценка языка произведения. Әсәрнең теленә бәя бирү.	1			
30.	Определение значения произведения. Әсәрнең әһәмиятен билгеләү.	1			

31.	Творческие методы. Иҗат методлары.	1			
32.	Анализ лирического произведения. Лирик әсәргә анализ.	1			
33.	Анализ драматического произведения. Драма әсәренә анализ.	1			
34.	Анализ прозаического произведения. Подведение итогов. Проза әсәренә анализ. Йомгаклау.	1			